

УДК 336.221.262

doi: <https://doi.org/10.33763/npndfi2019.04.059>

Кушнерук О. Й.

аспірант НДФІ ДННУ "Академія фінансового управління", Київ, Україна, alex.kushneruk@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0691-2268>

Стахова К. О.

аспірантка НДФІ ДННУ "Академія фінансового управління", Київ, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3854-7963>

Тарасенко М. І.

аспірантка НДФІ ДННУ "Академія фінансового управління", Київ, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9302-7664>

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФІСКАЛЬНИХ РИЗИКІВ В УМОВАХ МОДЕРНІЗАЦІЇ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВНИМИ ФІНАНСАМИ

Анотація. Розглянуто актуальні загрози, що постали перед фінансовою системою в дискурсі реалій української державності за умов інституційної невизначеності та відсутності інституційної пам'яті. Методологічно стаття охоплює питання впливу фінансових ризиків та їх стійкості відносно різних шоків у економіці й державних фінансів. Здійснено аналіз сучасної ситуації в державних фінансах, наведено основні теоретико-методологічні концепції фінансових ризиків у історичному контексті, систематизовано ризики подальшого інерціювання загроз стійкості фінансової політики. Досліджено та класифіковано ретроспективу парадигми розуміння фінансових й фінансових ризиків з позиції загальної економічної теорії. Виявлено основні підходи до трактування дефініції фінансових ризиків у сучасній зарубіжній та українській фінансовій науці. Надано оцінку формуванню фінансових ризиків і виокремлено основні завдання, спрямовані на підвищення якості управління державними фінансами та реалізацію програмних цілей фінансово-бюджетної політики.

Ключові слова: фінансові ризики, бюджетна політика, кращі практики, управління державними фінансами.

Лит. 20.

Oleksandr Kushneruk

SESE "The Academy of Financial Management", Kyiv, Ukraine, alex.kushneruk@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0691-2268>

Kateryna Stakhova

SESE "The Academy of Financial Management", Kyiv, Ukraine
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3854-7963>

Mariia Tarasenko

SESE "The Academy of Financial Management", Kyiv, Ukraine
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9302-7664>

THEORETICAL AND METHODOLOGICAL PRINCIPLES OF FISCAL RISKS IN THE CONTEXT OF MODERNIZATION OF THE PUBLIC FINANCE MANAGEMENT SYSTEM

Abstract. The current threats to the fiscal system in the discourse of the realities of the Ukrainian state under the conditions of institutional uncertainty and lack of institutional memory are considered. Methodologically, the article covers the issue of the impact of fiscal risks and their resilience against various shocks in the economy and public finances. The analysis of the current situation in the public finances is

© Кушнерук О. Й., Стахова К. О., Тарасенко М. І., 2019

carried out; the basic theoretical and methodological concepts of fiscal risks in the historical context are given; the risks of further inertia of threats to the sustainability of fiscal policy are systematized. The retrospective of the paradigm of understanding financial and fiscal risks from the point of view of the general economic theory is analyzed and clustered. The basic approaches to the interpretation of the definition of fiscal risks in modern foreign and Ukrainian financial science are revealed. Fiscal risk assessment is evaluated, and the main tasks aimed at improving the quality of public finance management and the implementation of fiscal policy objectives are outlined. Risk indicators relating to the public finance sector are justified and systematized. The factors of influence on the security of the public finances of Ukraine, which are related to the trends in the world markets, the structure and dynamics of the national debt, the peculiarities of manifestation of internal risks, among which are the risks of lack of revenue of the state budget, are described. Macroeconomic risks, risks related to public debt and the activities of economic entities, risks of deviation of forecasted financial and economic performance of economic entities from the planned level, which reduce budget revenues and require additional budget expenditures, are investigated. The methodology of estimation of fiscal risks related to the activity of public sector economic entities is considered, which establishes the mechanism for determining the possible cost impact of fiscal risks from the activity of public sector economic entities on the state budget indicators and defines the main indicators used for the assessment of fiscal risks associated with the activities of economic entities and the analysis of their activities in order to identify objective and subjective fiscal causes of fiscal risks.

Key words: fiscal risks, fiscal policy, best practices, public finance management.

JEL classification: H12, H19.

Кушнерук А. И.

аспирант НИФИ ГУНУ "Академия финансового управления", Киев, Украина

Стахова Е. А.

аспирантка НИФИ ГУНУ "Академия финансового управления", Киев, Украина

Тарасенко М. И.

аспирантка НИФИ ГУНУ "Академия финансового управления", Киев, Украина

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ФИСКАЛЬНЫХ РИСКОВ В УСЛОВИЯХ МОДЕРНИЗАЦИИ СИСТЕМЫ УПРАВЛЕНИЯ ГОСУДАРСТВЕННЫМИ ФИНАНСАМИ

Аннотация. Рассмотрены актуальные угрозы, стоящие перед фискальной системой в дискурсе реалий украинской государственности в условиях институциональной неопределенности и отсутствия институциональной памяти. Методологически статья охватывает вопросы влияния фискальных рисков и их устойчивости по отношению к различным шоковым явлениям в экономике и государственных финансах. Осуществлен анализ современной ситуации в государственных финансах, приведены основные теоретико-методологические концепты фискальных рисков в историческом контексте, систематизированы риски дальнейшего инерцирования угроз устойчивости фискальной политики. Исследована и кластеризована ретроспектива парадигмы понимания финансовых и фискальных рисков с позиции общей экономической теории. Выявлены основные подходы к трактовке дефиниции фискальных рисков в современной зарубежной и украинской финансовой науке. Дана оценка формированию фискальных рисков и выделены основные задачи, направленные на повышение качества управления государственными финансами и реализацию программных целей финансово-бюджетной политики.

Ключевые слова: фискальные риски, бюджетная политика, лучшие практики, управление государственными финансами.

Перехід до ринкової економіки в Україні супроводжувався глибокою соціально-економічною кризою, для подолання якої наприкінці 1990-х років було започатковано реформи в податковій, митній, бюджетній, соціальній та інших сферах, які сприяли поліпшенню економічної ситуації в країні. Водночас, незважаючи на економічне зростання, у результаті вдалося лише зберегти певний рівень відставання від інших країн, а не домогтися вагомих успіхів. Тому головним завданням запроваджуваних у країні реформи державних фінансів й економічних перетворень є забезпечення високих темпів зростання економіки і на цій основі підвищення рівня життя населення країни.

В умовах економічного відставання на перший план неминуче висувається проблема формування й реалізації ефективної фіскальної політики, що дає змогу, з одного боку, оптимізувати державні доходи шляхом вибору належних джерел їх отримання, а з другого – передбачити раціональне й обґрунтоване витрачання державних коштів. Аналіз показує, що фінансова і насамперед податкова системи, сформовані до сьогодні, слабо впливають на зростання економіки країни в цілому.

Характерною рисою країн із ринковою економікою є фінансування сфер національного господарства, де приватне підприємництво і ринкові відносини не працюють або працюють недостатньо ефективно, а також тих, де потрібен захист від так званих провалів ринку окремих верств суспільства або населення загалом. Одночасно через податки, позики і витрати держава справляє цілеспрямований вплив на всю економіку. Такий вплив і являє собою фіскальну політику держави. Від того, наскільки вона обґрунтована, розрахована, якою мірою в ній правильно вибрано пріоритети та розставлено акценти, залежить стимулювання розширення споживчого попиту або, навпаки, його стримування, заохочення накопичень і заощаджень, вирішення питання, чому віддати перевагу – економічному зростанню й високій ефективності або рівності та справедливості, нагромадженню чи споживанню, безпосередній участі у виробничому процесі або непрямому впливу на ринкові стимули.

Фіскальна політика покликана відповісти на запитання: на які граничні значення податкового тягаря слід орієнтуватися, до якого рівня припустимі їх зростання або зниження, з тим, аби забезпечити оптимальний для реалій України регулярний і прибутковий ефект оподаткування і при цьому дбати про інтереси як держави, так і платників податків, створити умови для стабільного економічного зростання країни, доходів бюджету та рівня життя населення, розвитку підприємницької активності, ліквідації тіньової економіки, повернення капіталів, вивезених із країни за кордон, а також залучення повномасштабних іноземних інвестицій.

Дослідженню проблем фіскальної політики держави через вивчення головних елементів державного бюджету – податків і державних витрат присвячені праці як класиків зарубіжної політекономічної думки (Т. Ман, В. Петті, П. Буагільбер, А. Сміт, Д. Рікардо та ін.), так і наших сучасників (Дж. Б'юкенен, Дж. Стігліц та ін.). Визначення завдань і функцій податків як найважливішого інструменту фіскальної політики, розвиток теорії збалансованості бюджету в рамках реалізації фіскальної політики відображено в роботах вітчизняних економістів ХІХ ст., зокрема М. Х. Бунге, І. І. Янжула. Серед праць, спрямо-

ваних на вивчення методів, інструментів і механізмів фіскального регулювання, аналіз ефективності фіскальної політики держави, слід викремити наукові дослідження таких сучасних вчених, як Т. І. Єфименко, С. С. Гасанов, В. П. Кудряшов, Р. А. Балакін, А. М. Соколовська, Л. А. Тарангул, Л. А. Баланюк, А. І. Даниленко, О. С. Білоусова, В. І. Гаркавенко, А. І. Мярковський, С. А. Єрохін, Т. П. Богдан, О. В. Шлапак, М. М. Єрмошенко, І. О. Луніна, С. В. Петруха, Л. М. Шабліста, О. І. Ястремський, І. О. Лютий, А. М. Поддєрьогін, М. І. Діба, А. І. Крисоватий, О. М. Іваницька, Т. В. Кошук та ін. [1–12].

Аналіз зазначених наукових робіт показує, що на сучасному етапі економічного розвитку теоретичній й методологічній базі фіскальної політики держави властивий доволі детальний ступінь розробленості. Однак ні вітчизняними, ні зарубіжними вченими дотепер не виявлено визначальних особливостей фіскальної політики держави і не вивчено їхніх характеристик, не повною мірою розроблено універсальну методику оцінювання її ефективності в рамках функціонування світових економічних систем. Також не створено моделі ефективності фіскальної політики держави у вітчизняній економіці, що дала б змогу визначити фактори, які безпосередньо впливають на неї у певний період, а також була б застосовною до здійснення прогнозування на середньострокову перспективу фіскальних ризиків. Отже, викладене вище робить необхідним подальше вивчення фіскальних ризиків у сучасній українській економіці з позицій економічної теорії та застосування результатів їх досліджень на практиці.

Мета статті – теоретико-методологічне обґрунтування фіскальних ризиків у системі державних фінансів.

Теоретичні та методологічні засади податків, податкової та фіскальної політики спочатку були закладені меркантилістами. Державне втручання в економіку зводилося до фінансових і земельних реформ, до фіскальної політики. Т. Ман, будучи основним представником концепції меркантилізму, вважав землевласників власниками і господарями землі, яка є основою багатства народу, оскільки весь прибуток нібито походить від землі. У зв'язку з цим землевласники сплачують всі податки і несуть на собі весь тягар держави. Таким чином, податки із землевласників відігравали роль економічного інструменту, що забезпечує виконання покладених на державу функцій. З розвитком ринкової економіки стали активніше використовуватися методи, характерні для політики меркантилізму, такі як митні пільги і бар'єри, мита [13].

В. Петті як основоположник класичної політичної економії розглядав податки з точки зору їхнього впливу на багатство країни. Вчений стверджував, що податки не впливають на кількість грошей в країні, а отже, не збільшують і не зменшують її багатства. На думку В. Петті, якщо податки витрачаються на вітчизняні товари, то вони не шкодять населенню в цілому, а лише сприяють змінам у багатстві країни і застосовуються для забезпечення і здійснення державних витрат. Він вважав, що хоч яким великим був податок, якщо він ділиться пропорційно на всіх, ніхто через нього не втрачає багатство; також мислитель розглядав види державних витрат і виявив причини їх збільшення. Водночас він ототожнював податки зі страховими внесками, які платники податків сплачують державі на випадок прояву будь-якого ризику,

і при настанні страхового випадку вони повинні профінансувати витрати держави щодо забезпечення порядку й захисту власності [14].

Дотримуючись поглядів В. Петті, його послідовник П. Буагільбер вважав, що економічна політика держави підпорядковується завданню вилучення податкових доходів, що перешкоджає економічному розвитку країни. У зв'язку з цим він пропонував змінити податкову політику через проведення реформи, яка замінювала б регресивну систему оподаткування пропорційною, а в окремих випадках – і прогресивною. Таким чином, П. Буагільбер вважав, що держава, проводячи розумну податкову політику, може забезпечити високий рівень споживання і попиту в країні [15].

Слід зауважити, що А. Сміт, будучи представником класичної школи, дотримувався поглядів про невтручання держави в економіку й розглядав податки насамперед як джерело поповнення державного бюджету, допускаючи лише їх використання для підтримки національного виробництва. Для розкриття суті податкових платежів як джерела податків А. Сміт пропонував розглядати ренту, прибуток і заробітну плату, а також сформулював чотири принципи оподаткування – справедливості, визначеності, зручності, економічності, що стали аксіомами фіскальної політики [16].

Розглянувши праці класиків політекономічної думки, можна зробити висновки, що підвищення ефективності податкової політики, яка реалізується урядом, за допомогою запровадження локальних заходів, спрямованих на вирішення проблем тільки в певній сфері податкового регулювання, не дасть змоги системно усунути бар'єри на шляху поставлених цілей і завдань держави.

Нині назріла необхідність переходу від реагування на негативні обставини постфактум до попереджувального управління ризиками виникнення небажаних подій. Це можна здійснити через переорієнтацію завдань управління бюджетною та податковою системами, тобто замість управління проблемами варто керувати ризиками за допомогою впровадження інструментів ризик-менеджменту в практику діяльності органів державної влади, які забезпечують реалізацію податкової політики.

На сьогодні єдиного розуміння категорії “ризик” не існує. Разом із тим в економічній літературі переважають такі підходи до його визначення:

- ризик як невизначеність;
- ризик як діяльність;
- ризик як відхилення від очікувань;
- ризик як імовірність появи небезпек або втрат (ризик як загроза);
- ризик як імовірність несприятливих подій.

Концепція ризику як невизначеності широко застосовується в економіці, зокрема економічний ризик характеризується як варіативність або неоднозначна визначеність економічних результатів суб'єкта господарювання в майбутньому під дією всієї сукупності внутрішніх і зовнішніх чинників, що визначають ці результати.

Невизначеність є суттєвою рисою будь-якого ризику, проте вони не є тотожними категоріями [17]. На відміну від невизначеності, ризик пов'язаний з такою подією, ймовірність настання якої можна визначити, тому він є оцінюваним об'єктом, піддається аналізу та управлінню. Розширеним підходом

концепції ризику як невизначеності є його розуміння як діяльності, що передбачає подолання невизначеності в ситуації неминучого вибору.

На нашу думку, трактування ризику як діяльності не є коректним, оскільки під діяльністю в загальному значенні розуміється будь-яка активність людини, тоді як ризик характеризується не тільки суб'єктивною, а й об'єктивною стороною, у тому числі у вигляді його факторів ризику, і їх наявність може не залежати від діяльності суб'єкта. До того ж інтерпретація ризику як можливості відхилення фактичних результатів проведених операцій від очікуваних (прогнозованих) є одним із найбільш поширених підходів у фінансовому менеджменті. Він не передбачає зацікавленості суб'єкта у прояві або уникненні ризику. Поширення набула концепція ризику як імовірності виникнення небезпек або втрат. Наприклад, в основу одного з визначень ризику покладено розмір можливого збитку внаслідок небажаної події [18]. Наявність негативних наслідків є невід'ємною ознакою ризику, проте його концепція як суто негативного наслідку не враховує іншої важливої властивості ризику – ймовірності.

Визначення ризику як ймовірності виникнення несприятливих подій також є вельми поширеним підходом. У загальному вигляді він означає можливість відхилення будь-яких величин від певних очікуваних значень або можливості ненастання очікуваних подій. За наявності достовірної інформації про виникнення несприятливої події внаслідок будь-яких дій суб'єкт (людина, група людей, організація і т. ін.) здатний прийняти однозначне рішення про вчинення зазначених дій.

Більшість досліджень на тему фіскальних ризиків присвячені розгляду питання фіскальних ризиків платників податків. Це зумовлено тим, що теорія ризику та невизначеності історично пов'язана з діяльністю суб'єктів господарювання, оскільки головним підприємницьким ризиком було неотримання запланованого рівня прибутку. З метою оптимізації податкових платежів, а також прогнозування ситуацій, за яких їхня величина може збільшитися, організації змушені проводити роботу з оцінювання фіскальних ризиків.

Фіскальні ризики держави і платників податків мають протилежний характер. Полярність податкових ризиків спричинена протилежністю цілей суб'єктів податкових правовідносин: держава прагне до збільшення обсягу податкових платежів, а платники податків, навпаки – до їх зниження. Варто наголосити, що одна і та сама подія може бути позитивною для держави і негативною для платника податків.

Незважаючи на відносно недавно започатковані дослідження природи фіскальних ризиків держави, дотепер не сформувалося єдиної дефініції цієї категорії. З позиції природи фіскального ризику держави його тлумачать як імовірність виникнення будь-яких раніше не визначених подій (наслідків). Загальним для всіх визначень є те, що наслідки реалізації ризику мають негативний характер (скорочення надходжень податків, недоїмки податкових надходжень). Водночас його наслідки можуть не тільки бути фіскальними, а й мати інший якісний характер.

Часто вказують на наявність різних факторів виникнення ризиків, які переважно полягають у діях платників податків (оптимізація податкових платежів, ухилення від сплати податків, незнання податкового законодавства)

або держави (неефективна робота фіскальних органів, неоліки в податково-му законодавстві), а також у їх бездіяльності.

Водночас нерідко визначення містять порівняльну характеристику. Так, негативні наслідки можуть втілюватися у зниженні надходжень податків, тобто оцінку ризику можна зробити тільки за наявності кількісно відомої величини за завершений аналогічний період. Окремі визначення ризику ґрунтуються на порівнянні можливих результатів з плановими показниками. Зокрема фіскальні наслідки можуть бути пов'язані тільки з недоотриманням податкових доходів бюджету адміністративно-територіальних одиниць.

Щодо природи ризиків формування дохідної частини бюджету, то слід виокремити особливості деяких підходів до їх визначення:

1. Сутність наслідків ризиків у забезпеченні стійкості бюджетної системи полягає в настанні стану, що не дає змоги виконувати регіональним органам влади власні функції.
2. Ризики бюджетного процесу пов'язані з невідповідністю цілям і завданням бюджетної політики.
3. Наслідки бюджетних ризиків мають не тільки фіскальний характер: їм властиві: різна етимологія (економічні, політичні, екологічні та моральні), а також сутність – виражаються у вигляді умов, факторів і процесів.
4. Фактори бюджетних ризиків підлягають якісній і кількісній оцінці.
5. Бюджетному ризику властивий альтернативний, управлінський характер, що не притаманне кожному виду ризиків.

Цілком зіставити всі визначення бюджетних ризиків із визначенням фіскального ризику неможливо, оскільки, крім ризиків акумулювання доходів бюджетів держави, такі ризики можуть бути пов'язані з видатковою частиною, з формуванням джерел фінансування дефіциту бюджетів, з бюджетною стійкістю, а також з особливостями казначейського виконання бюджету та іншими аспектами бюджетного процесу.

Однак для оцінювання фіскальних ризиків, пов'язаних із діяльністю суб'єктів господарювання державного сектору економіки (СГДСЕ), у січні 2018 р. постановою Кабінету Міністрів України затверджена відповідна методика [19], яка вводить у нормативний обіг поняття “фіскальні ризики, пов'язані з діяльністю СГДСЕ” – можливе відхилення прогнозних показників фінансово-господарської діяльності СГДСЕ від запланованого рівня, що може призвести до зменшення надходжень бюджету та/або потребувати додаткових витрат бюджету.

Такі ризики виражаються в абсолютних цифрах та/або у відсотках ВВП. До них належать:

- 1) зменшення податкових та неподаткових надходжень, зокрема частини чистого прибутку (доходу), що відраховується до державного бюджету державними унітарними підприємствами та їх об'єднаннями, дивідендів (доходу), нарахованих на акції (частки, паї) господарських товариств, у статутному капіталі яких є державна власність (порівняно із запланованим обсягом);
- 2) виконання державою гарантійних зобов'язань у разі неможливості СГДСЕ виконати свої зобов'язання перед кредиторами та перед гарантом;

3) надання додаткової державної допомоги СГДСЕ для покриття збиткової діяльності згідно із Законом України “Про державну допомогу суб’єктам господарювання”;

4) інші ризики, які можуть призводити до фінансових та інших втрат або проблем з ліквідністю суб’єкта господарювання, які тягнуть за собою витрачання централізованих фондів грошових коштів держави.

Спільним наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі України та Міністерства фінансів України “Про затвердження Порядку подання звітності та інформації про фінансові ризики до Міністерства економічного розвитку і торгівлі України та Міністерства фінансів України” [20] запроваджено єдиний підхід до отримання, оброблення, здійснення аналізу та узагальнення звітності, що містить:

- відомості про фінансове становище, результати діяльності, рух грошових коштів;
- інформацію про фінансові ризики, пов’язані з діяльністю СГДСЕ, що належать до сфери управління ЦОВВ та інших органів управління державністю.

На підставі викладеного можна зробити такі висновки.

Сформульовані теоретичні положення щодо фінансового ризику держави є основою для створення механізму управління такими ризиками. Реалізація функцій фінансового ризику державного бюджету виражається у використанні в управлінні ним інструментів ризик-менеджменту. З метою забезпечення наступності наявних інструментів управління ризиками в державному секторі потрібно провести аналіз таких інструментів і оцінити можливість їх адаптації стосовно управління фінансовими ризиками державного бюджету.

Список використаних джерел

1. Гасанов С. С., Кудряшов В. П. Обмеження дефіциту бюджету в умовах фінансових ризиків. *Наукові праці НДФІ*. 2015. Вип. 3. С. 5–14. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npndfi_2015_3_2.
2. Гасанов С. С. Фінансові ризики та фінансове таргетування в системі управління державними фінансами за умов інституціональної невизначеності. *Наукові праці НДФІ*. 2017. Вип. 2. С. 5–24. URL: http://npndfi.org.ua/?page_id=774&lang=en&aid=847.
3. Гасанов С. С. Фінансові правила і фінансова відповідальність: контекст економічної безпеки. *Фінанси України*. 2018. № 3. С. 7–23. URL: <https://doi.org/10.33763/finukr2018.03.007>.
4. Гасанов С. С., Кудряшов В. П., Балакін Р. А. Наднаціональні фінансові правила та координація бюджетної політики в Європейському Союзі. *Фінанси України*. 2019. № 3. С. 37–55. URL: <https://doi.org/10.33763/finukr2019.03.037>.
5. Єфименко Т. І. Фінансова та монетарна безпека національної економіки ; ДННУ “Акад. фін. управління”. Київ, 2016. 444 с. URL: http://afu.kiev.ua/getfile.php?page_id=456&num=2.
6. Єфименко Т. І. Розвиток інституційних засад взаємодії фінансової та монетарної політик України. *Економіка України*. 2017. № 12. С. 13–33. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=REF&P21DBN=REF&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=fullwebr&C21COM=S&2_S21P03=ZP=&2_S21STR=0000676926.

7. Єфименко Т. І. Фіскальний простір і стабілізація державних фінансів. *Фінанси України*. 2017. № 9. С. 7–28. URL: <https://doi.org/10.33763/finukr2017.09.007>.
8. Податкова гармонізація в Україні в умовах реалізації Угоди про асоціацію між Україною і ЄС : монографія / за ред. А. М. Соколовської ; ДННУ “Акад. фін. управління”. Київ, 2017. 448 с. URL: http://afu.kiev.ua/getfile.php?page_id=458&num=1.
9. Актуальні проблеми розвитку системи управління державними фінансами: євроінтеграційний контекст / за ред. Т. І. Єфименко ; ДННУ “Акад. фін. управління”. Київ, 2016. 496 с. URL: http://afu.kiev.ua/getfile.php?page_id=456&num=1.
10. Удосконалення управління державними фінансами та реформування податкової системи України / за ред. Т. І. Єфименко. Київ : ДННУ “Акад. фін. управління”, 2015. 446 с. URL: http://afu.kiev.ua/getfile.php?page_id=448&num=1.
11. Іваницька О. М., Кошук Т. В. Застосування рекомендацій МВФ і міжнародного досвіду в практиці управління фіскальними ризиками. *Фінанси України*. 2018. № 11. С. 39–53. URL: <https://doi.org/10.33763/finukr2018.11.039>.
12. Петруха С., Назукова Н. Ефективні середні податкові ставки як критерій інвестування в аграрний сектор національної економіки. *Економіст*. 2015. № 5. С. 18–24. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILE=&2_S21STR=econ_2015_5_6.
13. Mun T. Englands Treasure by Forraign Trade. or The Ballance of our Forraign Trade is The Rule of our Treasure. URL: <http://la.utexas.edu/users/hcleaver/368/368MunTreasuretable.pdf>.
14. McCormick T. William Petty And the Ambitions of Political Arithmetic. 2009. URL: <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199547890.001.0001>.
15. Виникнення класичної політичної економії у Франції. *Історія економічних учень* : у 2 ч. / за ред В. Д. Базилевича. Київ : Знання, 2004. Ч. 1. URL: <http://www.info-library.com.ua/books-text-1819.html>.
16. Сміт А. Багатство народів. Дослідження про природу та причини добробуту націй. Київ : Наш формат, 2018. 722 с.
17. Найт Ф. Риск, неопределенность и прибыль. URL: <http://www.bibliotekar.ru/biznes-47/index.htm>.
18. Тарасюк Г. М., Поліщук Д. І. Управління підприємницькими ризиками в процесі обґрунтування господарських рішень. *Вісник ЖДТУ*. 2015. № 1 (71). С. 127–133. URL: <http://ven.ztu.edu.ua/article/download/50173/46203>.
19. Про затвердження Методики оцінювання фіскальних ризиків, пов’язаних з діяльністю суб’єктів господарювання державного сектору економіки : постанова Кабінету Міністрів України від 11.01.2018 № 7. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/7-2018-%D0%BF>.
20. Про затвердження Порядку подання звітності та інформації про фіскальні ризики до Міністерства економічного розвитку і торгівлі України та Міністерства фінансів України : наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, Міністерства фінансів України від 17.08.2018 № 1140/701. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1463-18>.

References

1. Gasanov, S. S., Kudriashov, V. P. (2015). The budget deficit restrictions in conditions of fiscal risks. *RFI Scientific Papers*, 3, 5–14. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npndfi_2015_3_2 [in Ukrainian].
2. Gasanov, S. S. (2017). Fiscal risks and fiscal targeting in the system of public finance management under institutional uncertainty. *RFI Scientific Papers*, 2, 5–24. Retrieved from http://npndfi.org.ua/?page_id=774&lang=en&aid=847 [in Ukrainian].
3. Gasanov, S. S. (2018). Fiscal rules and fiscal responsibility: economic security context. *Finance of Ukraine*, 3, 7–23. Retrieved from <https://doi.org/10.33763/finukr2018.03.007> [in Ukrainian].

4. Gasanov, S. S., Kudriashov, V. P., & Balakin, R. L. (2019). Supranational fiscal rules and coordination of budgetary policy in the European Union. *Finance of Ukraine*, 3, 37–55. Retrieved from <https://doi.org/10.33763/finukr2019.03.037> [in Ukrainian].
5. Iefymenko, T. I. (2016). *Fiscal and monetary security of national economy*. Kyiv: DNNU "Akademiia finansovoho upravlinnia". Retrieved from http://afu.kiev.ua/getfile.php?page_id=456&num=2 [in Ukrainian].
6. Iefymenko, T. I. (2017). Development of institutional foundations for interaction between fiscal and monetary policies of Ukraine. *Economy of Ukraine*, 12, 13–33. Retrieved from http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=REF&P21DBN=REF&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=fu&llwebr&C21COM=S&2_S21P03=ZP=&2_S21STR=0000676926 [in Ukrainian].
7. Iefymenko, T. I. (2017). Fiscal space and stabilization of public finance. *Finance of Ukraine*, 9, 7–28. Retrieved from <https://doi.org/10.33763/finukr2017.09.007> [in Ukrainian].
8. Sokolovska, A. M. (Ed.). (2017). *Tax harmonization in Ukraine in the conditions of implementation of the Association Agreement between Ukraine and the EU*. Kyiv: DNNU "Akademiia finansovoho upravlinnia". Retrieved from http://afu.kiev.ua/getfile.php?page_id=458&num=1 [in Ukrainian].
9. Iefymenko, T. I. (Ed.). (2016). *Actual problems of the development of the public finance management system: European integration context*. Kyiv: DNNU "Akademiia finansovoho upravlinnia". Retrieved from http://afu.kiev.ua/getfile.php?page_id=456&num=1 [in Ukrainian].
10. Iefymenko, T. I. (Ed.). (2015). *Improving public finance management and reforming Ukraine's tax system*. Kyiv: DNNU "Akademiia finansovoho upravlinnia". Retrieved from http://afu.kiev.ua/getfile.php?page_id=448&num=1 [in Ukrainian].
11. Ivanytska, O. M., Koshchuk, T. V. (2018). Application of IMF recommendations and world experience in fiscal risk management practices. *Finance of Ukraine*, 11, 39–53. Retrieved from <https://doi.org/10.33763/finukr2018.11.039> [in Ukrainian].
12. Petrukha, S., Nazukova, N. (2015). Effective average tax rates as a criterion of investment in agricultural sector of national economy. *Economist*, 5, 18–24. Retrieved from http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=econ_2015_5_6 [in Ukrainian].
13. Mun, T. (n. d.). *Englands Treasure by Forraign Trade or The Ballance of our Forraign Trade is The Rule of our Treasure*. Retrieved from <http://la.utexas.edu/users/hcleaver/368/368MunTreasuretable.pdf>.
14. McCormick, T. (2009). *William Petty And the Ambitions of Political Arithmetic*. Retrieved from <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199547890.001.0001>.
15. Bazylevych, V. D. (Ed.). (2004). *History of Economic Thought* (Vol. 1). Kyiv: Znannia. Retrieved from <http://www.info-library.com.ua/books-text-1819.html> [in Ukrainian].
16. Smith, A. (2018). *An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations*. Kyiv: Nash format [in Ukrainian].
17. Knight, F. (2003). *Risk, uncertainty and profit*. Retrieved from <http://www.bibliotekar.ru/biznes-47/index.htm> [in Russian].
18. Tarasiuk, H. M., Polishchuk, D. I. (2015). Management of business risks in the process of substantiation of economic decisions. *The Journal of Zhytomyr State Technological University*, 1 (71), 127–133. Retrieved from <http://ven.ztu.edu.ua/article/download/50173/46203> [in Ukrainian].
19. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2018). *On approval of the Methodology for assessment of fiscal risks associated with the activities of public sector economy entities* (Decree No. 7, January 11). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/7-2018-%D0%BF> [in Ukrainian].
20. Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine, Ministry of Finance of Ukraine. (2018). *On approval of the Procedure for reporting and information on fiscal risks to the Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine and the Ministry of Finance of Ukraine* (Order No. 1140/701, August 17). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1463-18> [in Ukrainian].